УДК 364.122.8
DOI: https://doi.org/10.17721/2616-7786.2019/5-1/12

В. Шкуро, канд. психол. наук, ассист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Украина

ІНКЛЮЗИВНИЙ ДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МІСТ

Розглядається теоретичний аналіз значимості впровадження інклюзивного дизайну в міський простір; взаємозв'язок імплементації інклюзивного дизайну та якості життя мешканців населеного пункту; важливості перегляду та зміну суспільних норм і поглядів на поняття "упровадження інклюзивного дизайну в міський простір".

Ключові слова: інклюзивний дизайн; маломобільні групи населення; соціальна ізоляція; інвалідність; розвиток міста.

Вступ. Навколишнє архітектурне середовище створюється, базуючись на припущенні про "середню, типову людину". У минулому проблема доступності розглядалася як результат індивідуального відхилення від "норми". Людина, що потребувала особливих умов доступності, була "проблемною". Згідно з даними підходу, найбільш поширеною відповіддю на потреби у створенні доступності було облаштування території спеціальними допоміжними об'єктами (пандус, широкі двері тощо). Однак такий підхід підтверджує думку, що маломобільні категорії населення є "винятком із правил" і стигматизує їх, змушуючи використовувати, наприклад, окремий вхід, який часто розташований з іншого боку будівлі. Також часто ці модифікації є доповненнями, наступними кроками, а не результатом запланованого дизайну [1].

Архітектурні перешкоди та бар'єри позбавляють багатьох людей можливості брати активну участь у житті громади. Це – неприйнятна та штучно створена форма соціальної ізоляції [1].

Актуальність дослідження підтверджує сучасна демографічна ситуація: збільшення кількості людей з інвалідністю (3 млн людей – 6 % від населення України); тенденція до старіння населення та необхідність ураховувати потреби людей похилого віку (9,4 млн людей старше 60 років або 22 % від населення України); збільшення кількості батьків з дитячими візками та дітей дошкільного віку, вагітних жінок (4 % від населення України).

Важливим фактором також є усвідомлення суспільством значущості доступного середовища, його відповідності потребам громадян.

Наведені вище аргументи доводять необхідність ґрунтовного дослідження альтернативного підходу до дизайну населеного пункту, процесу надання послуг і розробки продукту. Також постає питання обґрунтування необхідності впровадження інклюзивного дизайну в міський простір.

Мета статті: провести теоретичний аналіз важливості імплементації принципів інклюзивного дизайну в міський простір.

Виклад основного матеріалу. Новий інтегрований підхід інклюзивного дизайну має на меті повною мірою задовольнити потреби громадянина. Кожна людина має право потрапити в середовище та використовувати будь-яку частину його максимально самостійно та природно. Критерії "нормальності" мають бути розширені та гарантувати, що створення навколишнього середовища базується на принципах інклюзивного дизайну.

Сучасне усвідомлення дизайну і будівництва повинно базуватися на принципах інклюзивного дизайну: рівність і доступність використання; гнучкість використання; простота й інтуїтивність використання; доступно викладена інформація; терпимість до помилок; малі фізичні зусилля; наявність необхідного розміру, місця, простору [2].

Існують різні визначення поняття "інклюзивного дизайну". Наприклад, Дослідницький Центр Інклюзивного Дизайну OCAD University визначає його як "дизайн, що враховує людську різноманітність (здібності, мову, культуру, гендер, вік та інші людські відмінності)". Інші визначення є близькі до попереднього та зазначають, що "інклюзивний дизайн – це адаптація середовища, послуги чи продукту з метою забезпечення максимальних умов для всіх брати участь у соціальному, культурному, економічному житті, дозвіллі на рівних можливостях (незалежно від віку, статті, можливостей, культури)". Важливим є увага до дефініції поняття "інклюзивний дизайн": акцентується на унікальності та різноманітності людей, а не на фізичних обмеженнях людини.

Інвалідність може виникнути у будь-якої людини, на будь-якому етапі її життя. Згідно з оцінками експертів Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), нині на Землі в однієї із десяти осіб є одне або кілька функціональних порушень, які стають причиною інвалідності. З урахуванням глобальних світових тенденцій старіння населення очікується, що кількість осіб віком 60 років і старше постійно зростатиме. За прогнозами, кількість людей пенсійного віку із 675 мільйонів осіб у 2005 році сягне 1,9 млрд осіб у 2050 році. Передбачається, що масштаби поширення різних видів і ступенів функціональних обмежень серед цієї категорії населення також зростуть. За даними спеціалістів ВООЗ, 35 % осіб віком від 60 років відчувають стійкі функціональні порушення. У віці 70 років цей показник зростає до 50 %. У віці 80 років 100 % осіб мають стійкі функціональні порушення, які перешкоджають цим людям здійснювати звичайні соціальні функції на рівні з іншими. А якщо брати до уваги сім'ї, в яких є люди з інвалідністю, то очевидно, що значно більше населення зіштовхується з проблемами недоступності та соціальної ексклюзії [3].

В Україні з 2005 року почалося активне обговорення питання архітектурної доступності. Прийнято ряд нормативно-правових актів (Указ Президента України від 01.06.05 "Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями; Указ Президента від 18.12.07 № 1228 "Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями"; Указ Президента від 19.05.11 "Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями"; Указ Президента від 03.12.15 "Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю"; Указ Президента від 13.12.16 "Про заходи, спрямовані на забезпечення прав осіб з інвалідністю"). У 2009 році в Україні було ратифіковано Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю та факультативний протокол до неї. Нормативно-правове поле є достатнє для впровадження та розвитку інклюзивного дизайну в Україні. Однак часто реалізація фокусується переважно на створенні безперешкодного доступу до приміщення людей з порушеннями опорно-рухового апарату та особливостями зору [4, 5, 6, 7, 8, 9].

Важливим кроком до впровадження інклюзивного дизайну в міський простір стало прийняття нових Державних будівельних норм В.2.2-40:2018 "Інклюзивність будівель та споруд", який набув чинності 1 квітня 2019 року. У да-

© Шкуро В., 2019

них нормах представлені комплексні вимоги щодо адаптації приміщень, прилеглої території до потреб маломобільних категорій населення [10].

Однак, не зважаючи на наявність чіткої нормативно-правової бази, процес імплементації її норм досі неідеальний. В Україні існує ряд методичних рекомендацій щодо пристосування приміщення до потреб маломобільних категорій населення. Дані рекомендації дають можливість безперешкодного доступу до приміщення, пересування в ньому. Також є чіткі рекомендації щодо адаптації житла та робочого місця до потреб людей з інвалідністю. Однак зосередження відбувалося на потребах людей з інвалідністю та людей, що тимчасово втратили можливість до вільного пересування. Поза увагою залишаються люди похилого віку, сім'ї з дітьми до трьох років (європейська практика – діти дошкільного віку), вагітні.

Дослідження та аналіз міжнародного досвіду демонструє комплексний підхід у впровадженні інклюзивного дизайну та створення не тільки навколишнього середовища, вільного від бар'єрів для людей з інвалідністю, а й врахування потреб людей похилого віку, сімей з дітьми та інших представників маломобільних категорій населення.

Створення доступу до міської інфраструктури лише для частини населення і, у свою чергу, ігнорування іншої частини є економічно, соціально та політично невиправданим.

Інклюзивний дизайн у місті створює можливість гарантувати рівний доступ до основних прав; покращити якість життя населення та забезпечити рівний доступ до всіх ресурсів і благ, які надають міста та населені пункти, незалежно від віку, мобільності чи можливостей. Інклюзивний дизайн створює можливість підтримувати та створювати рівні умови життя для найбільш вразливих груп населення (людей з інвалідністю, людей похилого віку, сімей з маленькими дітьми) та попереджувати їхню соціальну ізоляцію.

Європейські міста все більше прагнуть максимально адаптуватися до потреб мешканців. Для прикладу, існує об'єднання міст Європи "Eurocities", яке включає понад 130 великих міст з понад 35 країн. Одним із напрямків їхньої роботи є впровадження концепції "Місто, вільне від бар'єрів". На рівні Європейської комісії з 2011 року запроваджена щорічна нагорода "Доступне місто" ("Access City Award"). Вона визначає міста, що демонструють готовність, здатність і можливість до забезпечення доступності, інклюзивності для всіх мешканців і гостей населеного пункту, щоб гарантувати рівний доступ до основних прав; поліпшити якість життя населення та забезпечити, громадянам, незалежно від віку, активності та здібностей, мати рівний доступ до всіх ресурсів і благ міста. Більше 250 міст Європи отримали нагороду "Доступне місто" ("Access City Award") [11].

Упровадження на рівні населеного пункту концепції інклюзивного дизайну дає такі переваги:

- попередження соціальної ізоляції;
- підвищення рівня працевлаштування;
- поліпшення стану бізнесу [12].

Соціальна ізоляція – це комплексна проблема, що має економічні та соціальні наслідки. Високий рівень суїциду, проблем зі здоров'ям, криміногенна поведінка пов'язані з поганим матеріальним становищем сімей. Соціальна ізоляція здійснює додаткове навантаження на медичні заклади та заклади соціального захисту населення. Людина з інвалідністю, людина похилого віку, яка не має можливості брати участь у професійній діяльності, отримувати послуги, часто потребує допомоги та турботи когось із членів сім'ї. Коли людина з інвалідністю не є працевлаштована та потребує допомоги когось із родини, в обох (людини з інвалідністю та опікуна) зменшується рівень прибутку. Це, у свою чергу, відбивається на економічному благополуччі всього населеного пункту [12].

Створення доступу та доступного робочого місця сприятиме підвищенню рівня працевлаштування представників уразливих категорій населення. Зокрема, для людей похилого віку, зменшити показник виходу на пенсію за медичними показниками (що є не менш важливим за умови старіння нації та збільшення демографічного навантаження). Як результат – буде збільшено не тільки власний та сімейний бюджет, а й збільшиться загальний ВВП громади та держави.

Однією з умов успішного працевлаштування є можливість здобуття якісної вищої освіти чи перекваліфікації. Відповідно – доступність навчальних закладів, створення там інклюзивного освітнього середовища постає актуальним питанням.

Місцевий бізнес від упровадження інклюзивного дизайну отримує активізацію торгівлі. Запровадження інклюзивного дизайну в практику дає можливість також упроваджувати інновації та поліпшувати якість послуг. Європейська бізнес-конференція (ЕВС) демонструє, що впровадження інклюзивного дизайну створює нові умови для бізнесу через креативні вирішення та конструкції. Компанії, задіяні до даних заходів, указують, що інклюзивний дизайн може виступати джерелом інновацій та спеціалізацій [13].

Не менш важливим наслідком запровадження інклюзивного дизайну є підвищення рівня туристичної привабливості міста. Його доступність відкриває можливості подорожей не тільки для людей з інвалідністю, сімей з дітьми, людей похилого віку, а й для велосипедного туризму.

Надзвичайно актуальним постає питання впровадження інклюзивного дизайну в міський простір у період децентралізації та розвитку інфраструктури і послуг на рівні об'єднаної територіальної громади. За умови передбачення інклюзивності та врахування потреб усіх мешканців буде підвищена якість міських послуг і рівень життя мешканців.

Висновки. Світові та українські тенденції демонструють процес старіння нації, а як результат – збільшення кількості людей з інвалідністю (за прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, у 2030 році на двох осіб працездатного віку припадатиме одна особа непрацездатного віку). Як наслідок – формується специфічний сегмент, на потреби та запити якого потрібно орієнтуватися. Одним із методів орієнтації на потреби всіх категорій населення є впровадження концепції інклюзивного дизайну.

Європейський та американський досвід демонструють позитивні результати від провадження інклюзивного дизайну: попередження соціальної ізоляції та, відповідно, зменшення потреб у соціальних виплатах; підвищення рівня внутрішнього валового продукту населеного пункту через підвищення рівня освіти та працевлаштування населення; підвищення туристичної привабливості регіону через створення доступного середовища і доступних послуг; збільшення інвестицій та зменшення відтоку населення з міста.

Перспективними є подальші дослідження поняття "інклюзивний дизайн" з емпіричним дослідженням його впливу та результатів; проведення дослідження щодо економічної обґрунтованості запровадження інклюзивного дизайну в міський простір, процесу надання послуг і розробки товарів для людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Francesc A. Technical Assistance Manual European Concept For Accessibility / Aragall Francesc., 2003. – 114 с.

2. Універсальний дизайн: практичні поради для кожного / І. Виртосу, Т. Печончик., 2019. – 40 с.
3. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посібник; за ред. Л.Ю. Байди, О. В.Красюкової-Еннс / кол. авторів: Л.Ю. Байда, О. В. Красювака-Еннс, С. Ю. Буров, В. О. Азін, Я. В. Грибальський, Ю. М. Найда. – К., 2012. – 216 с.
4. Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю : {Конвенцію ратифіковано Законом № 1767-VI від 16.12.2009} – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
5. Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю : Указ Президента від 03.12.15.
6. Про заходи, спрямовані на забезпечення прав осіб з інвалідністю : Указ Президента від 13.12.16.
7. Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями : Указ Президента від 18.12.07 № 1228.
8. Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями : Указ Президента від 19.05.11.
9. Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями : Указ Президента України від 01.06.05.
10. Державні будівельні норми В.2.2-40:2018 "Інклюзивність будівель та споруд" / розробники В. Куцевич, В Брунько, Б. Губов, В. Ніжник, Р. Уханський, І. Чернядьєва. – 2018. – 70 с.
11. Access City Award 2016, Examples of best practice for making EU cities more accessible.
12. Releasing Constraints: Projecting the Economic Impacts of Increased Accessibility in Ontario Martin prosperity Institute.
13. Kristin Skeide Fuglerud, Till Halbach, Ingvar Tjøstheim, Cost-benefit analysis of universal design: Literature review and suggestions for future work. – 2015. – 37с.
14. Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо / Національна доповідь. [Лібанова Е. М., Балакірева О. М., Єрмолаєв А. В. та ін.] – К. : 2013

References

1. Francesc A. Technical Assistance Manual European Concept For Accessibility / Aragall Francesc., 2003. – 114 c.
2. Universalnyi dyzain: praktychni porady dlia kozhnoho / I. Vyrtosu, T. Pechonchyk., 2019. – 40 s.
3. Invalidnist ta suspilstvo: navchalno-metodychnyi posidnyk. Za zah. redaktsiieiu Baidy L.Iu., Krasiukovoi-Enns O. V. / Kol.avtoriv: Baida L. Iu., Krasiuvaka-Enns O. V., Burov S. Iu., Azin V. O., Hrybalskyi Ya.V., NAida Yu. M. – K., 2012. – 216 s.
4. Konventsiia OON pro prava liudei z invalidnistiu
5. Ukaz Prezydenta vid 03.12.2015 r. "Pro aktyvizatsiiu roboty shchodo zabezpechennia prav liudei z invalidnistiu";
6. Ukaz Prezydenta vid 13.12.2016 r. "Pro zakhody spriamovani na zabezpechennia prav osib z invalidnistiu"
7. Ukaz Prezydenta vid 18.12.2007r. № 1228 "Pro dodatkovi nevidkladni zakhody shchodo stvorennia spryiatlyvykh umov dlia zhyttiediialnosti osib z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy";
8. Ukaz Prezydenta vid 19.05.2011 "Pro zakhody shchodo rozviazannia aktualnykh problem osib z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy";
9. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 01.06.2005 r. "Pro pershocherhovi zakhody shchodo stvorennia spryiatlyvykh umov zhyttiediialnosti osib z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy;
10. Derzhavni budivelni normy V.2.2-40:2018 "Inkliuzyvnist budivel ta sporud" / rozrobnyky V. Kutsevych, V Brunko, B. Hubov, V.Nizhnyk, R.Ukhanskyi, I.Cherniadieva, 2018. 70 st.
11. Access City Award 2016, Examples of best practice for making EU cities more accessible
12. Releasing Constraints: Projecting the Economic Impacts of Increased Accessibility in Ontario Martin prosperity Institute
13. Kristin Skeide Fuglerud, Till Halbach, Ingvar Tjøstheim, Cost-benefit analysis of universal design: Literature review and suggestions for future work. – 2015. 37ст.
14. Ukraina pislia 2015 roku: Maibutnie, yakoho my prahnemo / Natsionalna dopovid. [Libanova E. M., Balakirieva O. M., Yermolaiev A. V. ta in.] – K. : 2013

Надійшла до редколегії 15.03.19
Рецензовано 26.03.19

V. Shkuro, PhD of Psychology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INCLUSIVE DESIGN AS A COMPONENT OF CITY DEVELOPMENT

The article presents theoretical analyze the importance of implementation the concept of inclusive design in urban space; the relevance between the implementation of inclusive design and the quality of life of citizens of the settlement. Inclusive design is design that considers the full range of human diversity with respect to ability, language, culture, gender, age and other forms of human difference.

Increasing the number of elderly people (9,4 mln people over 60 or 22% of the population of Ukraine), people with disabilities (2,6 mln people – 6% of the population), families with young children, pregnant (4 % of the population) makes to the city, its design and infrastructure new challenges. These groups risk becoming effectively excluded from significant parts of city life, suffering marginalisation, exclusion and isolation.

Limiting a city's access to just a part of the population while ignoring a significant other part, is economically, socially and politically unsustainable.

Inclusive design at the city create the opportunity to guarantee equal access to fundamental rights; improve the quality of life of its population and ensure that everybody - regardless of age, mobility or ability - has equal access to all the resources and pleasures cities have to offer. Inclusive design creates an opportunity to support and create equal living conditions for the most vulnerable groups (people with disabilities, the elderly, families with young children).

Implementation the ID to the urban space also support development economical sustainability of the city: increase the level of employment people and reducing unemployment, accordingly increasing the purchasing power of citizens, local business development, increase income to the budget; reduction the level of social exclusion, isolation and therefore increase the degree of independence of the client and the reduction of funds for social welfare and individual support.

Creation access to the education facilities will increase the level of education. As the results, better education support better employment and higher salary. Creation accessibility also support of tourism attraction of the city. Creation inclusive design in the urban space support to improve the quality and sustainability of municipal services. Inclusive design ensure involving citizens to the city life.

Keywords: inclusive design, low mobility groups of population, social isolation, disability, city development.

В. Шкуро, канд. психол. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ИНКЛЮЗИВНЫЙ ДИЗАЙН КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ РАЗВИТИЯ ГОРОДОВ

Рассматривается теоретический анализ значимости внедрения инклюзивного дизайна в городское пространство; взаимосвязь имплементации инклюзивного дизайна и качества жизни жителей населенного пункта; важность пересмотра и изменения общественных норм и взглядов на понятие "внедрение инклюзивного дизайна в городское пространство".

Ключевые слова: инклюзивный дизайн, маломобильные группы населения, социальная изоляция, инвалидность, развитие города.